

ויש אומרים דוקא במועד כן הוא, אבל בתם אין הקדשו הקדש [מן הדין] ואין הפקרו הפקר שכבר הוחלט השור לניזוק [כרבי עקיבא], וחייב לשלם (עפ"י מאירי, שיטמ"ק, ר"ד – אבל בדעת הרמב"ם כתבו אחרונים שפטור. ע' שו"ת חת"ס חו"מ קסה; או"ש ח,ז ועוד). ויש מי שכתב אפילו לרבי ישמעאל לא נפטר (עפ"י חזו"א ג,טז. וע' בפסקי הרי"ד לג:).

ויש אומרים, דוקא בשור תם נפטר [מפני שהחיוב מוטל על גופו של שור משא"כ מועד שחל החיוב על בעליו לשלם מן העליה, או מפני שחצי נזק קנס הוא], אבל בשור מועד כבר נתחייב בשעת הנזק (עפ"י שיטמ"ק בשם הר' יהונתן. וע' שו"ת חת"ס קסה; מרחשת ח"ב לג).

ג. שמא דוקא הקדיש לבדק הבית אבל למזבח לא, דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן (עפ"י מנחת שלמה לעיל יב: ולפי"ז מתישבת קושית הרי"ד בפסקיו לג:).

ד. נגח ואח"כ מכרו לאחר – יש מחייבים (עפ"י רשב"א; רבנו פרץ). ויש פוטרם. (בטור כתב שאם זכה בו אחר פטור ורק אם חזר הוא וזכה חייב. ע"ע אחיעזר ח"ג מא; שרידי אש ח"א עמ' ערב וח"ג ס' פ; הר צבי).

דפים יג – יד

ל. מה דין תשלום נזקי קרן ושן ורגל ברשות דלהלן?

א. רשות הניזוק.

ב. רשות המזיק.

ג. רשות המשותפת למזיק ולניזוק.

ד. רשות של אחר.

א. כל שהוא רשות לניזוק ולא למזיק – חייבים בכל. לדברי רבי טרפון אפילו קרן תמה משלמת נזק שלם. וחכמים חולקים וסוברים חצי נזק.

ב. רשות למזיק ולא לניזוק – פטור מכל. (תורך ברשותי מאי בעי?).

ג. רשות המשותפת למזיק ולניזוק; בקרן – תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. [ואפילו לרבי טרפון, שהרי לגבי שוורים יש למזיק בה רשות הכנסה כרשות הרבים. ואפילו אם לפירות אין רשות למזיק אלא לניזוק. כן מבואר בגמרא לגרסתנו].

וכן אם אין רשות לשניהם להכניס שם שוורים, אפילו יש רשות להכניס פירות – תם משלם חצי נזק אפילו לרבי טרפון, כיון שלא היה להם רשות ליכנס (עפ"י ר"ת. וכן יש לדייק מלשון הגמרא 'דלגבי שן הוא לה חצר הניזוק').

בשן ורגל, אם היא חצר המיוחדת לפירות ולשוורים, [או כגון בקעה], כיון שיש רשות לשניהם להכניס שם שוורים – הרי זה דומה לרשות הרבים ופטור.

יש אומרים שבזה נחלקו רבי אלעזר ורב חסדא בשם אבימי (ע' מ"מ א,ח. וכן פירשו התוס' ד"ה חצר) את דברי רבי אלעזר לפי גירסה אחת בגמרא, אלא שלמסקנת הסוגיא לא נחלקו בדבר זה. ועתוס' טז. ד"ה כולה).

היתה החצר מיוחדת לפירות ולא לשוורים [וכגון פוגדק] – חייב (שהרי אין לו רשות להכניס שם שורו). וצדדו בגמרא שנחלקו בדבר רב חסדא ורבי אלעזר, שלר"א פטור מפני שמיוחדת לשניהם לפירות אין

אני קורא בה ובער בשדה אחר (וכקושית רבי זירא לאביי. וכתב הרשב"א שאכן כך היא דעת ר' אלעזר לפי האמת, לפטור. וע' תור"פ טז רע"א).

והלכה שחייב (רי"ף; רמב"ם נזקי ממון א,ט. וערשב"א).

היתה מיוחדת לשניהם לשוורים, ולפירות רק לניזוק – לפי גרסת רש"י, וכן היא הגרסה שלפנינו – חייב (כן העמידו סיפא דברייתא). ולגרסת רבנו תם באופן זה פטור שהרי יש למזיק רשות להכניס שם שורו.

הרמב"ם (א,ט) והרא"ש פסקו שחייב. וכן הוא בשלחן ערוך (שפ"ט, ג). ומהרי"ח פוטר (וכ"ג ברשב"א).

היתה מיוחדת לאחד לפירות ולאחד לשוורים; כלפי נזקי הפירות נחשב זה בעל הרשות, וכלפי נזקי השוורים נחשב האחר בעליה (עפ"י סמ"ע שם סקי"ג. ופירש דברי הטשו"ע לחלק בין 'שן ורגל' ל'קרן' הכוונה בין נזקי פירות לנזקי שוורים, אבל אין הפרש בסוג אביהנזק. ועע"ש בט"ז שם ובחדושי הראב"ד כאן).

ד. ברשות אחרים; בקרן – תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. ובשן ורגל – פטור, בעינן ובער בשדה אחר וליכא (הגם שנכנסו שלא ברשות. ערא"ש וריא"ז, ובראב"ד כג). בירושלמי נחלקו בדבר הבריייתות (מובא ברא"ש).

דף יד

לא. א. כיצד נקבעים תשלומי הנזקין? כיצד הדין בשנים שממונם הויק איש את ממון רעהו?

ב. כיצד משתלמים תשלומי נזקים מן היתומים?

ג. אלו עדים כשרים לחיוב תשלומי נזקין? מה דין האשה בחיוב נזקין?

א. שמים את הנזק בכסף, וכך ישלם לו. הלכך פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה – אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמים אותם בדמים. [מלבד שור תם שמשלם מגופו, לדברי רבי עקיבא יוחלט השור המזיק לניזוק (עד כדי מחצית מדמי הנזק) ולרבי ישמעאל יושם השור].

א. אעפ"י שהזיק ממון אחד את ממון רעהו ביחד, כגון שני בעלי חיים שהזיקו זה את זה, ואפילו שניהם עשו נזק שוה כגון ששברו רגל זל"ז – משלמים כל אחד כפי דמי נזקו (עתור"ד ותו"ח).

ב. המחנה-אפרים (נזקי ממון א) צדד לומר שנחלקו ראשונים אם הנזקין משתערים לפי מדה, כלומר שמשלם לו אותו חפץ שהזיקו בין אם הוול או הוקר, או לפי דמים שבשעת הנזק. ואולם כמה

אחרונים הוכיחו שודאי משלם לפי דמים, כבגולן. וכן הביאו מתוספתא (ג,ד) מפורשת (הגר"י מקוטנא. וכן דעת החו"א סוס"י ח ועוד).

ב. מדין הגמרא אין גובים מן היתומים תשלומי נזקין של מורישם אלא מן הקרקעות שהשאיר להם בלבד,

אלא אם קדם ניזוק ותפס מטלטלין בחייו – בית דין גובים לו מהם (כדברי רבא אמר רב נחמן).

א. בשור תם שמשלם מגופו – גובה מהיתומים כמו תפסו מחיים. ואולם בשאר נזקין אין אומרים

שמשלמים מגופו לטובת הניזוק [גם אם תפס הניזוק לאחר המיתה] אלא בין לחומרא בין

לקולא אינם משתלמים אלא מן העליה (עפ"י תוס' ורא"ש).

ב. תקנו הגאונים שגובה בעל חוב ואשה בכתובתה מטלטלין מן היתומים. ופשטה תקנה זו בכל

בתי דינים. לפיכך מגבים הנזקין מן המטלטלין של יתומים (רי"ף; רמב"ם ח, יב וש"פ). ויש מי שכתב שבניזוקין לא תקנו שאין שייך שם טעם של 'נעילת דלת' כבעל חוב (רבנו אפרים, מובא ברי"ף וברא"ש).
ודעת הרא"ש שבדורות הללו מטלטלים כקרקעות לכל עניני שיעבוד מדינא דגמרא אף בלא תקנה.

ג. הנזקין משתלמים על פי עדים בני חורין [למעט עבדים] ובני ברית [למעט נכרים]. (ואין אומרים, לענין נזקין ראוי להאמין לכל אדם כדי שישתלם לניזוק דמי נזקו. ערא"ש).
א. לפרש"י (בגטין ט י – דלא כהתוס' שם ולהלן פה ורמב"ם עדות ט, ד) עדות נכרים כשרה מהתורה [מלבד בגטין וקדושין שאינן בתורתם]. ומכל מקום מדרבנן פסול.
ב. שור של נכרי שנגח שור של ישראל – אין מוציאים מן הנכרי אלא בעדים כשרים (כ"כ הרא"ש בפירוש אחד לבאר חידוש המשנה).

הנשים בכלל הנזק כאנשים, שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין ולכל דינים שבתורה (איש או אשה, כי יעשו מכל חטאת האדם; ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ואף בפרשת שור שנאמר בה איש, נתרבה שור האשה לחיוב מיתור 'שור'. עפ"י גמרא מד: ותוס'. וע"ש ברש"י).

דף טו

לב. א. חצי נזק של תם, קנס הוא או ממון? מאי נפקא מינה?
ב. תשלומי קנס הבאים על נזיקין, כיצד דינם בבבל?

א. חצי נזק, רב פפא אמר: ממון. סבר, סתם שוורים אינם בחזקת שימור הם עומדים, ובדין הוא שצריך לשלם הכל אלא חס המקום עליו שעדיין לא הועד שורו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: קנס. סבר, סתם שוורים בחזקת שימור הם עומדים, ובדין הוא שלא ישלם כלל, והתורה קנסתו כדי שישמור שורו. [יש מפרשים (עפ"י הגמרא להלן מה): שנחלקו בדבר תנאים במקום אחר (עפ"י פירוש הראב"ד שם)].
מבואר בסוגיא שלדעת האומר קנס הוא – אין תם משלם על פי עצמו, משא"כ למאן דאמר ממון. וכן בשור שהמית אדם, לדעת רבי יוסי הגלילי שמשלם חצי כופר, אינו משלם עפ"י עצמו אלא למאן דאמר חצי נזק ממון.

לדעת הראב"ד (לה:): הואיל וחצי נזק מתשלומי הקרן הם, אין זה דומה לשאר קנסות, ואם הודה המזיק אומרים לו בית דין: לך שלם. וכל שכן שמועילה תפיסה אף לאחר הודאה, אלא שאם מסרב לשלם – אין כופים אותו ולא גובים ממנו (ומש"כ הראב"ד להלן כד. שאין משלם על פי עצמו – צריך לפרש כוונתו לענין כפיה. ואף כשבאו עדים לאחר מכן אין לכפותו לשלם למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור – כ"מ להלן מ: כמוש"כ התוס'. וצ"ע בראב"ד לג.). ויש חולקים (רשב"א לג לה, נמו"י לה: רש"ל ועוד).

ופסקו הלכה קנס הוא.

אפילו למאן דאמר 'קנס', לאחר שלש נגחות, גם לדעת הסובר 'צד תמות במקומה עומדת' – אותו צד תמות הוא ממון, שהרי שור זה אינו בחזקת שימור (עפ"י רש"י וש"ר להלן לט. תוס' ורשב"א מ. תוס' מה: ויתכן שלדברי המאירי שם הוי קנס).